

Специфіка образно–виражальних засобів у казках Е. Несбіт

Перейма К. Б.

ORCID: 0000-0003-1238-776X

студентка 2 курсу магістратури, факультет лінгвістики

НТУУ КПІ імені Ігоря Сікорського

У статті на матеріалі оригінальних творів британської письменниці Едіт Несбіт, а саме казки «Книга драконів» та «Белінда та Беламант або Дзвони землі Карійон» було з'ясовано, що художній вимисел, який притаманний казкам письменниці, може виражатися лише у мовній формі. Також було проаналізовано основні образно-виражальні засоби на різних мовних рівнях (фонетичний, лексичний, синтаксичний), з'ясовано роль мовних засобів у створенні образності у казках і також розглянуто конотативний аспект літератури, що виражається за допомогою експресивної лексики і передає емоційний стан героїв. На матеріалі таких вчених та дослідників як Р. Будагова, Ю. Арешенкова та О. Соколової було визначено відмінності між літературною та фольклорною казкою і розглянуто різні риси, що характеризують певний жанр літератури. Теоретичною базою серед образно-виражальних засобів стали матеріали таких авторів як Д. Ганич, І. Гаценко, Р. Гром'як, Ю. Ковалів, О. Ситенко, М. Пилинський та інші. Серед фонетичних засобів було зафіксовано: звуконаслідування або ще називають ономаіопея (імітація звукових явищ), асонанс (повторення голосних звуків), алітерацію (повторення приголосних звуків); серед лексичних можна виділити такі образно-виражальні прийоми – синоніми (слова, що різняться емоційними відтінками та стилістичним забарвленням), неологізми (новостворена лексика, що має нову форму та зміст), демінутиви (зменшувально-пестливі слова), каламбур (використання декількох слів, схожих за вимовою, у комічному контексті); серед синтаксичних засобів – повтори, парцеляцію (розділення або виокремлення речення на окремі частини), інверсію (незвичне розташування слів, помітне порушення синтаксичної

конструкції), питальні речення (як засіб вираження емоцій). Окремо було розглянуто мовні одиниці, що надають емотивності й експресивності казкам Е. Несбіт.

Ключові слова: образно–виражальний засіб, художній текст, трансформація мовних засобів, емотивність, експресивність.

An article based on the original works of the British writer Edith Nesbit, namely the tales «Book of Dragons» and «Belinda and Bellamant or the Bells of Carillon-Land» found that fiction, which is inherent in the tales of the writer, can be expressed only by language. The main figurative means of expression at different language levels (phonetic, lexical, syntactic) were also analyzed, the role of linguistic means in creating imagery in literary tales was clarified and the connotative aspect of literature expressed through expressive vocabulary and conveying the emotional state of characters was considered. Based on the material of such scientists and researchers as R. Budagov, Y. Areshenkov and O. Sokolova, the differences between literary and folk tales were identified and various features that characterize a certain genre of literature were considered. The theoretical basis among figurative means of expression were the materials of such authors as D. Hanych, I. Gatsenko, R. Gromyak, Y. Kovalev, O. Sytenko, M. Pylynsky and others. Among the phonetic means were recorded: sound imitation or also called onomatopoeia (the imitation of sound phenomena), assonance (a repetition of vowel sounds), alliteration (a repetition of consonant sounds); among the lexical ones we can distinguish the following figurative and expressive techniques - synonyms (words that differ in emotional shades and stylistic color), neologisms (newly created vocabulary with a new form and meaning), diminutives (imply that something is small, cute, loved, or special), pun (in a comic context, use of several words, similar in pronunciation); among the syntactic means - repetitions, parcelling (a division or a separation of a sentence into separate parts), inversion (unusual arrangement of words, noticeable violation of syntactic construction), interrogative sentences (as a means of expressing emotions). Linguistic units that give emotion and expressiveness to E. Nesbitt's fairy tales were considered separately.

Key words: figurative means of expression, artistic text, transformation of language means, emotionality and expressiveness.

Актуальність дослідження. Творчість британської письменниці Е. Несбіт неодноразово ставала предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, проте поза увагою лишилося вивчення функціонування образно-виражальних засобів, чому і присвячена дана стаття. **Метою** даної розвідки є розгляд основних образно–виражальних засобів у казках Е. Несбіт та їх значення при формуванні образної системи.

Загальновідомо, що літературна мова відрізняється від мови художньої літератури. Р. Будагов зазначає, що «...вже те очевидне положення, що мова художньої літератури не тільки спирається на всі стилі, але й широко використовує просторіччя і діалектні елементи, відрізняє її від літературної мови» [12, с. 288]. З іншого боку, літературна та художня мова мають міцний зв'язок, адже літературна мова є тією основою, на фоні якого відбувається свідоме порушення мовних норм.

Художній текст – твір словесного мистецтва, побудований на основі художнього вимислу та додаткового впорядкування й образності мови [1, с.172]. І саме художній вимисел притаманний казкам Е. Несбіт, адже всі елементи художнього світу, який створила авторка, всі ті образи можуть бути реалізовані лише завдяки слову, іншими словами – у мовній формі. Художній образ – форма відображення дійсності мистецтвом, конкретна і разом з тим узагальнена картина людського життя, створена в світлі естетичних ідеалів художника за допомогою його творчої фантазії [1, с. 172].

Однією з ознак художньої літератури можна віднести чітку орієнтацію на естетичну трансформацію будь-яких мовних засобів на всіх рівнях, що, у свою чергу, дозволяє посилити їх зображально-виражальні характеристики, відтворюючи максимально повно художній зміст, а також індивідуально-особистісні (стильові) характеристики мови художніх творів. Трансформація мовних засобів відбувається на таких рівнях, як фонетичний, лексичний, синтаксичний.

Написання твору передбачає вживання комплексу образно–виражальних засобів. Оскільки твори Е. Несбіт тісно пов’язані з фантастикою й вигадкою, це передбачає використання певної образності, що створить казкові картини.

Серед основних фонетичних засобів, зафіксованих у казках Е. Несбіт були виділені звукові повтори, що виділяються на фоні фонетично нейтральних частин. Повтор є стилістичним прийомом, за допомогою якого можна створювати нові стилістичні засоби і фігури, тому що він може охоплювати мовні одиниці всіх рівнів – звуки, морфеми, форми слова, словосполучення, речення, строфи [11, с. 462]. Найчастіше авторка вживає асонанс й алітерацію.

Асонансом називають «концентроване повторення голосних звуків у поетичному рядку чи строфі, яке витворює ефект милозвуччя» [5, с. 67]. У свою чергу алітерація є стилістичним прийомом, який полягає у повторенні однорідних приголосних задля підвищення інтонаційної виразності, для емоційного поглиблення його смислового зв’язку [5, с. 27].

Так, у самій назві казки «*Belinda and Bellamant or the bells of Carillon land*» («Белінда і Белламант або дзвони землі Карильйон»), так і в самому її міститься звукокомплекс /bl/, який має тісний зв’язок із цінним для сюжету твору образом і відсилає читача до звучання англійського слова *bell* «дзвін». У казці є своєрідна мовна гра, яка показує взаємини образів і мотивів на фонетичному рівні. Наприклад, звуки /b/, /l/ повторюються у словосполученнях, що описують самі дзвони, що є символом Золотого Століття королівства, і в уривках, присвячені щасливому існуванню королівства і катастрофи, яка його спіткала: *big beautiful bells, hospitable bells, very sweet-toned splendid bells* [16].

Варто відзначити, що поєднання асонансу та алітерації надає твору особливого ефекту і найчастіше зустрічається у казці «*Belinda and Bellamant or the bells of Carillon land*»:

We are the

Merry three

Bells, bells, bells.

You are two

To undo

Spells, spells, spells... [16]

Також мотив «дзвонити у дзвоник» на фонетичному рівні представлений звукокомплексом «r» та «ng», а з іншого «ll», а на синтаксичному рівні – використанням повтору:

Ring–a–ring–a–ring–a–ring–a–ring! Ring, bell!

A little baby comes on earth to dwell. Ring, bell!

Sound, bell! Sound! Swell!

Ring for joy and wish her well!

May her life tell

No tale of ill–spell!

Ring, bell! Joy, bell! Love, bell! Ring! [16]

Художня література, у якій домінує конотативний аспект, має за мету розкрити внутрішню духовну природу, почуття і переживання героїв. Тому у цьому випадку перевагу надають конотативній лексиці, яка максимально передає емоційний стан.

Однією із технік Е. Несбіт для передачі гумору є використання алітерації та повторення, які створюють комічний ефект. Наприклад:

Good night, my darlings, sleep sound all day, and don't get up too soon. You must not get up before it's quite dark. You wouldn't like the nasty dragons to catch you [16].

І. Гаценко розглядає звуконаслідувальні слова як самостійну категорію слів, яка має однотипну будову, численні варіанти, особливу структуру, словотвір [4, с. 19]. Досліджуючи фонетичну вмотивованість слова, В. Левицький наголошує, що одне і те ж звучання передається у різних мовах подібним, проте не ідентичним набором фонем [10, с. 297].

У казці «The book of dragons» Е. Несбіт використала звуконаслідування, що є прямою імітацією звуків, створюваних об'єктами, явищами дійсності:

- крики тварин: *Cock–a–trice–a–doodle–doo;*

- рефлексорні вигуки людей: *Ah—but what do you know about it, Oh, tell me what, Eh.*

У тексті вияви навколишнього середовища можуть передаватися за допомогою загальновідомих слів, аналогічних наслідуванню звукам. Так, звуконаслідування вітру несе не тільки власне образотворчу функцію і служать не просто фоном для зворушливої історії кохання, але й включаються у створення художнього образу: «*It was very hot in London that year: the pavement was like hot pie, and the asphalt was like hot pudding, and there was a curious wind that collected dust and straw and dirty paper, and then got tired of its collection, and threw it away in respectable people's areas and front gardens*» [17].

Будь-яка риса, що характеризує той чи інший жанр на рівні його мовної структури, виражається у певному наборі:

- номінативної лексики (слова, які вживаються у прямому значенні);
- стилістично забарвленої лексики – слова, які належать до різних лексичних шарів мови (неологізми, іншомовні слова, розмовна лексика);
- тропів, вживаних у переносному значенні слова для образної характеристики предмета, явища, дії, характеру людини [8, с. 13–16].

Лексика, що виражає чудове, чарівне, казкове, фантастичне є найбільш значущим мовним представником жанру. Мовні засоби допомагають виразити основні жанрові ознаки фантастичної казки – наявності «чудесного».

Демінутивність має різні засоби вираження і водночас це «системно-мовне явище, оскільки на окремих мовних ярусах (синтаксичному, лексичному, словотвірному) уже закріпилися певні засоби для її регулярної реалізації» [13, с. 167–171].

На лексичному рівні, характерною особливістю мови казок Е. Несбіт є наявність великої кількості зменшувально-пестливих слів – демінутивів (*daddy, dearie/deary, godling, booklet, pondlet, leaflet, droplet, animalcule, pumpkin, baby, daisies, ducky* та ін.). Багато демінутивів на позначення тварин: *piglet, doggie / doggy, duckling, mouseling*.

Серед лексичних засобів англійської мови можна виділити синоніми. Дослідники української мови визначають синоніми як слова, що означають назву одного й того ж поняття, спільні за основним лексичним значенням, але відрізняються значеннєвими відтінками або емоційно–експресивними забарвленнями (чи тим і тим водночас), або сферою стилістичного використання чи можливостями поєднання з іншими словами [3, с. 249]. У казках Е. Несбіт було зафіксовано такі синоніми:

- *big, large, massive, great, wide;*

- *man, person, human, mortal, personage, figure, boy;*

- *girl, girlfriend, maiden, lass, wench, gal, gill, doll, colleen, demoiselle;*

- *dragon, monster, beast.*

Однією із функцій неологізмів сучасні дослідники виділяють експресивну. Експресивність виступає джерелом мовленнєвого новаторства і використовується авторами задля художньої виразності [6, с. 242]. У художніх текстах Е. Несбіт неологізми є образно–зображальним засобами: *wherewantogoto, double–handfuls, Aurora Borealis, next–door–but–one garden, Alarming Plague of Dragons.*

За допомогою синтаксичних засобів виразності мова стає більш емоційно насиченою, красивою та експресивною. О. Іванчикова під парцеляцією розуміє певний прийом експресивного синтаксису письмової літературної мови, сутність якого полягає у розчленуванні синтаксично зв'язного тексту на інтонаційно відокремлені відрізки, що маркуються крапкою [7 с. 282]. Парцеляція має здатність увиразнювати художній текст, звертати увагу на певних деталях опису, роблячи наголос на значущості тих чи інших моментах висловлювання, найважливіших з авторської позиції. Наприклад: «*Bah! it is like sand in the mouth – of a dryness! Is it possible this pleases you?*»

the papers gave up pretending—and put Alarming Plague of Dragons at the top of the paper

It was a tiny lizard, about half an inch long—with scales and wings.

So then they turned on the hail—only half on, for fear of breaking people's windows—and after a while there were no more dragons to be seen moving.

Досить влучним у казках Е. Несбіт є використання інверсії, коли авторка свідомо виносить вперед більш вагоме і на чому хоче акцентувати увагу читача: *Here it is; Don't be a silly little King; Neither did I; Be a good little King now.*

Ще одним цікавим виражальним засобом є каламбур. Дослідниця Л. Цонєва, вивчаючи відповідне мовне явище, зауважила, що традиційне розуміння мовної гри як каламбуру (гри слів) слід уважати обмеженим і несучасним. Мовну гру трактують у широкому розумінні як відхилення від мовних норм задля створення певного естетичного (частіше комічного ефекту) [15, с. 162]. В основі семантичного каламбуру лежить двозначність, а для його передачі письменник створює такий контекст, який дає можливість двопланового осмислення одного або декількох слів (словосполучень). Словник лінгвістичних термінів дає наступну дефініцію: каламбур – це фігура мовлення, яка полягає в гумористичному (пародійному) використанні різних значень одного і того ж слова чи двох слів, що подібно звучать [2, с. 172].

Так, герой казки «*The Phoenix and the Carpet*» («Фенікс і килим») Роберт описує корову, що прямувала в королівство чарівним килимом, як «*remunerating creature*», створюючи каламбур між словами «*remunerating*» та «*ruminating*». А Антея, бажаючи бути такою ж розумною, як її батьки, каже, що хоче «*futile brain*», а не «*fertile brain*».

На синтаксичному рівні також можна виділити питальні речення, які виражають емоційний стан героїв. Зокрема К. Соколова зазначає, що питання завжди більш емоційно навантажене, ніж ствердження або заперечення, воно збільшує іллокутивну силу висловлювання і змушує читача задуматися, відчутти сум, здивування, гнів [14]. Особливістю вживання питальних одиниць у казках є те, що декілька запитань можуть функціонувати поряд. Така тенденція до використання питальних речень допомагає більш інтенсивно виразити ту чи ту емоцію. Наприклад:

Of course we do. And don't you see, Ef, that's the very reason why we could wake him? You can't wake people if you don't believe in them, can you?

«But what is the Rory Bory what's—its—name?» asked Jane. «Who lights it, and what's it there for?»

Отже, можна зробити висновки, що у своїх казках Е. Несбіт вживає різномірні образно–виражальні засоби, що за своєю природою ґрунтуються на уявному порушенні форм предметів і явищ об'єктивної дійсності, від яких відштовхується митець, творячи власний художній світ. Так, на фонетичному рівні було виділено асонанс, алітерацію, звуконаслідування, на лексичному рівні розглянуто синоніми, неологізми, демінутиви, на синтаксичному рівні вивчено повтори, парцеляцію, інверсію, питальні речення. Образно-виражальні засоби надають експресивності, емоційності та образності казкам Е. Несбіт.

Список використаних джерел

1. Арешенков Ю. О. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. 172 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов : энциклопедия. Москва, 1966. 607 с.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів : довідник. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
4. Гаценко І. О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2003. 19 с.
5. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Літературознавчий словник : довідник. Київ : Академія, 1997. 27,67 с.
6. Жижома О. О. Індивідуально–авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90–х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Донецький нац. ун-т. Донецьк, 2003. 242 с.
7. Іванчікова Е. А. Парцелляция, её коммуникативно экспрессивные и синтаксические функции. Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. Москва, 1968. 280–298 с.
8. Крайнікова Т. Мова художнього твору. К.: Дніпро, 2002. 13–16 с.
9. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови : підручник. Вінниця : Нова книга, 2000. 6–7 с.
10. Левицкий В. В. Семасиология : монографія. Вінниця : Новая книга, 2006. 297 с.
11. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

12. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль : монографія. Київ: Наукова думка, 1976. 288 с.
13. Ситенко О. Типологія міжрівневих засобів вираження категорії демінутивності в англійській та українській мовах : зб. наук. праць. Донецьк: ДонНУ, 2009. Вип. 19. С. 167–171.
14. Соколова Е. Д. Эмотивные высказывания в русской и английской прессе : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Саратов, 2010.
15. Цонєва Л. Езиковата игра в съвременната публицистика : монографія. Велико Търново : Фабер, 2000. 162 с.
16. E. Nesbit Belinda And Bellamant; Or The Bells Of Carrillon–land : book. URL: <http://fullonlinebook.com/essays/belinda–and–bellamant–or–the–bells–of–carrillon–land/xmyu.html> (Last accessed: 01.10.2021)
17. E. Nesbit The Book of Dragons : book. New York : Dover publications, 2007. URL: <https://www.gutenberg.org/files/23661/23661–h/23661–h.htm> (Last accessed: 02.10.2021)